

POGORSZENIE (59) *sb n*

-enie (58), -enie (1).

Oba o jasne; -e- (10), -é- (1 + *kust*); -e- : -é- *BiałKat* (1:*kust*), *SarnStat* (4:1); *końcowe e pochylone*.
sg *N* pogorszenie (15); -é (1), -(e) (14). ◇ *G* pogorszeniã (14); -ã (11), -(a) (3). ◇ *D* pogorszeniu (2). ◇ *A* pogorszenié (16); -é (4), -e (*kust*), -(e) (12); -é : -e *BiałKat* (1:*kust*). ◇ *I* pogorszeni(e)m (3) *SeklWyzn*, *WujJud* (2), pogorszenim (1) *BielKron*. ◇ *pl N* pogorszeniã (4). ◇ *A* pogorszenia (4).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. pogorszyć*.

I. Rzeczownik od „pogorszyć”: *gorsze traktowanie* (1) :

W przeciwstawieniu: »pogorszenie ... łaska« (1): *LibLeg* 11/88v *cf* *Zwrot*.

Zwrot: »pogorszenie [od kogo] mieć« (1): y na przod też od nas pogorszenia zadnego niebędą miecz yeno łaskę nasche *LibLeg* 11/88v.

II. Rzeczownik od „pogorszyć się” (11) :

1. Potępienie czyjegoś postępowania, oburzenie z tego powodu; scandalum *JanStat* (7) :

[*pogorszenie kogo*: dla tego Káltellan poćyągnął fwey dzyewki nięchcząc być przed bogiem przyczyną pogorszenia onego Prokopá. *JanKoszŻyw* E6v.]

W połączeniach szeregowych (3): Przetoż lepiej ie [*grzechy*] Theologowie głównymi nazywaią/ dla tego/ że z nich iako z głowy á z źródła iakiego rozliczne wady y grzechy/ y pogorszenia/ powod y przyczynę fwoię máią. *LatHar* 130; *SarnStat* 901, 904; [przeto wielkie á złe domnimanie wielkie prgorzenie [!] y występ wielki mieniła być iż táká páni po śmiercy pirwego mężá szła zá drugich dwu *JanKoszŻyw* E3v].

Zwroty: »pogorszenie [z czego] brać, wziąć« [*szyk zmienny*] (1:1): Widzátz to onij licemiernicy ij doktorowie żydowsey/ wzięli s tego wielkie pogorszenijé/ tak ijż plwali przed nim *OpecŻyw* 52; Dziwnéc to fłowá moié teraz v was fą: máło im wierzyće/ z nich pogorszenié (*kust*) (po) gorszenie (-) bierzeće *BiałKat* 313.

»pogorszenie [*komu*] dawać« (1): y prosiłem áby mi przepuścił on grzech/ [...] vpominaiąc go iednák/ ifz niedobrze czynił/ będąc niestárym: ifz tákíe ludziom pogorszenie dawał/ wodząc s sobą ták młodą białą głowę. *SkarŻyw* 99.

Szereg: [»sromota ani pogorszenie«: Ófme rozdzielenie/ iże niebyła frototá áni żadne pogorszenie/ iże fwięta Anná poięła trzeczygo męża *JanKoszŻyw* E3.]

Wyrażenie przyimkowe: »z pogorszenim« (1):

~ *Szereg*: »za wstydem i z pogorszenim« (1): Tákíeż gdzie Zyd ószuka Goim álbo pogáiníná/ niemálz grzechu. Wiele tego v nich íeft pífano/ ktore zá wstydem y ínadź fpororszenim pífác *BielKron* 465v. ~

2. Zmiana na gorsze (4) :

Szereg: »pogorszenie albo szkoda« (1): á rzy/ álbo żytá [*mają oddawać*] [...]: w czym iednák ma byđz baczenie *in legalibus impedimentis*, pogorszenia/ álbo znácznéy szkody przez powódz niewyczáyną. *SarnStat* 976.

a. O stanie zdrowia (3) :

pogorszenie czego (1): *SienLek* S[ss]v *cf* *Szereg*.

W przeciwstawieniu: »pogorszenie ... poprawa« (2): że ci co do cieplic iada/ tak fye fpołabiaią/ iakoby co nawięcý/ á co nawymýšlniéy iedli y pili/ tám/ gdzie trzeźwości á miary było naipilniéy: przeto téz czáfem miáfto popráwy/ pogorźzenié odnořzáf *Oczko* 18v, 22v.

Szereg: »polepszenie i pogorszenie« (1): Choroby polepřzenia y pogorřzenia znáfki *SienLek* S[ss]v.

III. Rzeczownik od „pogorszyć” i „pogorszyć się”: złe, niemoralne postępowanie, popełnianie grzechów; demoralizacja, zły przykład; *scandalum* (*scandala*) *PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*, *JanStat*; *offendiculum* *Mącz*, *Vulg*; *offensio* *Vulg* (47) : biada człowiekowi przez którego pogorřzenié idźie *MurzNT* *Matth* 18/7; *KromRozm II* ev; Ná konyec yáfnye Pan powyeda/ iż fáf w kroleřtwye yego/ to yeřt/ w kořcyele pogorřfnyea/ y ci/ ktorzy nyepřawořć czynyáf/ to yeřt źli á nyepřawyedliwi *KromRozm III* D; Což pan wczynił/ vkazawřly/ iż go [*podatek*] płáfćć powinyen nyebyřł/ przedřye vchramáyáf [*lege*: ochraniajáf] pogorřfnyea/ kazał mu ij zápłáfćć *KromRozm III* M6; *RejWiz* 162v; *Leop* *Matth* 18/7 [2 r.]; *BibRadz* *Matth* 13/41; *Scandalum*, Latine *offendiculum*, Zgorřzenie/ pogorřzenie/ zły przikłád. *Mącz* 370c; *RejAp* 26; *RejPos* 8, 50v, 54 [2 r.], [137]v; *RejZwierc* 259; *RejPosWstaw* [41²]v; *BudNT* przedm c3; *WujNT* *Matth* 13/41; [Aby przez to niekto od sřowa Božego niebyřł odciáfgnián/ y pogorřfnyea przyczyni by niewziáfł. *UstKořciel* 163v, 62].

pogorszenie od kogo (2): ktemu y pogorřzenia od Duchowieńřtwáf wczynáfáf fie w łudźiach nam poddánych. *SarnStat* 178, 922.

pogorszenie kogo (3): *KromRozm I* N3v cf »pogorszenie albo przewroczenie«; *RejPos* 53v cf *W* *przen.* Cf z *pogorszeniem kogo*.

pogorszenie czyje (1): Težci tám Pan nie potrzebuie ábyř ty łobie oko wyłupił álbo nogę vciáfł/ ále vczynł mu tháfki gwałt iż będfie iáko wyrwane/ áby thám nie pátrzyło álbo tež nogáf nie chodźiłáf fłkądby miáfło przyřćć pogorřzenie twoie. *RejAp* 168v.

Zwroty: »pogorszenie da(wa)ć (a. poda(wa)ć)« [*w tym*: *komu* (4), „z siebie” (4), „po sobie” (1), *w czym* (1)] = *dare scandalum* a. *offensionem*, *scandalizare* *Vulg*; *ostendere pias aures* *Mącz* [*szyk zmienny*] (10): Miernořć tež takáf miáfł że po wřzitki dni řywota řwego řadnřgo [!] pogorřfnyea nigdy po łobie nikomu niedawał *Bielřyw* 46; A řadnego pogorřfnyea s řiebye nye podáfdfáf/ Ci co myřł řwáf ná twym řwyřtym rořkazányu řáfdfáf *LubPs* ccv; Vczy tu Kryřtus pokory przykłádem dziecięćia/ iáko fie tež łudzie máiáf řtrzedz áby pogorřfnyea nie dawáli *Leop* *Matth* 18 arg, *Eccli* 27/26, *Matth* 18/6, *2.Cor* 6/3; *BielKron* 201; *Ostendere pias aures*, Pogorřzenie dáfć *Mącz* 21b; *RejPos* 329; *WujNT* 520; [*Ekonom* e2v; *Nemini dantes ullam offensionem*/ *Nykomv* nyedavaycze řadnego pogorřfnyea *TomZbrudzPeryk* *2.Cor* 6/4; *UstKořciel* 121].

»pogorszenie mie(wa)ć« [*w tym*: z *kogo* (1), *skąd* (1)] (3): *Bielřyw* 165; Pifřę tu przykłád o nieuřtáfwiczořći řwiáfatáf/ iáko vřtháfwicźnie walczy ciáfł z duchem [...]. Nie ku zgorřfzeniu/ iáko pirwey bywáfły komedie Terencij Eunuchi/ Plauti/ y ine/ fłkáfł pogorřzenie młodzi łudzie mieli/ ále ku wyrozumieniu co komu czyie afekty przynofřzáf. *BielKom* n1b 4; *RejWiz* 34.

»pogorszenie (u)czynić« = *offendiculum facere* *Vulg* [*szyk zmienny*] (2): áby łobie gwałt czyniło y oko y vcho y rękáf/ áby thám nie pátrzyło áni fłucháfł fłkądby řnáfdfie pogorřzenie y łobie y łudziom poćciwym vczynić mogłó. *RejZwierc* 140v; *WujNT* *Rom* 16/17; [ci roznice y pogorřfnyea

czynią/ przeciwko nauce tej; ktorey nauczyliśmy się od Kościoła Powłzecznego *HerbOdpow Cc7v; KuczbPrzestr 80*].

Wyrażenia: »marne pogorszenie« (1): A to z awždy musi być marne pogorszenie/ Poki końca nie weźmie ludzkie pokolenie. *RejWiz 124*.

[»szkodliwe pogorszenie«: A gdyż prawdę Bożą poznawać poczęli, dopiero-m komżą opuścił i obraży-m precz wyrzucał bez szkodliwego pogorszenia. *AktaSynod I 111*.]

»pogorszenie złości; złe pogorszenie« = *zły uczynek, grzech (1;1)*: iefli człowiek kthoregożkolwiek narodu odstąpi odemnie/ á położy omylne myśli w sercu swoim/ á pogorszenie złości swoiey położy przeciwko obliczu moiemu *RejPos 205v; SkarJedn 299*.

Szeregi: [»pogorszenie i nieporządności«: Tak sże też/ żeby y we swierfchnych Coeremoniach a obyczaiach kościelnych/ według brzmienia tej wstawy nałzey/ ku zabronieniu pogorszenia y nieporządności wfeliakych/ Chrzescianską podobność y iednoftainość zachowali. *UstKościel b3v*.]

»pogorszenie albo przewrocenie« (1): Nye spiray sje słowy: Abowim ku niczemu to nye yeft pożyteczno yedno ku pogorszenyn [!] albo przewrocenyu tych ktorzy słuchają. *KromRozm I N3v*.

»złe a pogorszenie« (1): że z miastá Rzymfkyego [...] miało powsthać wżytko złe á wżytko pogorszenie ná zyemi *RejAp 121v*.

»zły przykład a pogorszenie« (1): powiadał też w Argentoraćie wiefzłą połowicę kápłanow/ tak fprofnie á nie wćciwie żyć zniewiastami/ gorzey niż chłopci karczemni/ fkađ zły przykład á pogorszenie z siebie dáia/ żadney kaźniey nád sobą máiać *BielKron 201*.

Wyrażenia przyimkowe: [»na pogorszenie [czego]«: A ofobliwie dziatky ktore przed tym swiętości nieprzyimały/ pilnie maia o Catechismie pytać [...]/ Aby nierozumieiać/ przedoftoinei swiętości/ na pogorszenie Kościoła y zutrata zbawienia swoiego/ nieprzyimowali. *UstKościel 114v*.]

»z pogorszeni(e)m« (3): *SeklWyzn e3v*; Acżci wżytkie rzeczy są czyfte/ ale ten grzeszy/ ktory ich z pogorszeniem pożywa. Dobra rzecz iefł mięfá nie ieść/ ani pić winá/ ani tego czym się brát twoy obraża albo gorzy. *WujJud 196v*.

~ z pogorszeniem kogo (1): *WujJud 197*; [Y dla tegoż ftan Małżeński plugaftwem zowá domowego ftarania/ praczey/ y wfzelkiey fię ciężkości chroniać/ a wproznowaniu y w zbytkach iawnie z wielkiem pogorszeniem ludu pofpolitego kwoli dijabłu panu fwemu żywącz *Ekonom e2; UstKościel 86*].

W połączeniu szeregowym (1): Lecż ten kto tych rzeczy wżywa gdy ich wżywać nie ma/ [...] ten źle wżywa y grzeszy/ że ich z niepośłuszeństwem y ze wzgárdą kościelną/ y z pogorszeniem wiele ludzi wżywa/ ktorych do tego fwy^m przykładem przywodzi/ aby takież oni gwałćili kościelne przykazanie *WujJud 197*. ~

W przen (3): *TarDuch A7*; A niewiernym ten kámién Kriftus/ ktory buduiąc kościół Sálomonow wzgárdzili/ stánie się ná obráżenie/ á ná opokę pogorszenia ich *RejPos 53v*; Przetofz nigdy tego mieczá/ kthorym Heretyki y złe pogorszenia [*Kościól*] vmarza y zábija/ od boku nie odpálze. *SkarJedn 299*.

Synonimy: **II.1.** potępa, potępienie.

Cf POGORSZYĆ, POGORSZYĆ SIĘ

